

Η ΜΟΝΗ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΕΛΕΟΥΣΑΣ ΤΗΣ ΤΡΙΚΟΥΚΚΙΑΣ Η ΤΡΙΚΟΥΚΚΙΩΤΙΣΣΑΣ

Τοῦ κ. ΑΝΔΡΕΑ Ν. ΜΙΤΣΙΔΗ,
Δρα Θεολογίας καὶ Φιλοσοφίας.

Στά δυτικά τῆς ὑψηλότερης κορυφῆς τοῦ Τροόδους καὶ στά νοτιοδυτικά τοῦ χωριοῦ Πρόδρομος⁽¹⁾, καὶ μάλιστα σ' ἀπόσταση δύο περίπου χιλιομέτρων ἀπ' αὐτό, βρίσκεται τό μικρό καί παλαιό μοναστήρι τῆς Παναγίας Ἐλεούσας τῆς Τρικουκκιάς ἢ Τρικουκκιώτισσας.

Γιά τὴν προέλευση τῆς ὀνομασίας «Τρικουκκιάς» ἢ «Τρικουκκιώτισσας» ὑπάρχουν διάφορες παραδόσεις καὶ ἀπόψεις. Κατά μία ἄποψη ἡ ὀνομασία αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ τό δασικὸ καὶ κοσμητικὸ δένδρο «μελικοκκιά» ἢ «μελικουκκιά»⁽²⁾, ποὺ στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Κύπρο εἶναι γνωστὸ καὶ ὡς «κοκκονιά», ἀπὸ τὴν ὁποία προῆλθε καὶ ἡ ὀνομασία «κόκκος» καὶ «κύκκος»⁽³⁾. Ὑπάρχει καὶ ἡ παράδοση, ποὺ λέγει, πὼς ἡ ὡς ἄνω ὀνομασία ὀφείλεται στό γεγονός ὅτι τό μοναστήρι αὐτό εἶχε κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας τό δικαίωμα νὰ παίρνει πρὸς συντήρησή του τὰ τρία κουκκιά ἀπὸ τὴν δεκάτη, τό ἓνα τρίτο τῶν εἰσοδημάτων τοῦ τσιφλικιοῦ τῶν Κουκκλιῶν τῆς Πάφου, πλὴν ὅμως τό μοναστήρι ἔφερε τό ὄνομα «Τρικουκκιά» πρὶν ἀκόμη ἀποκτήσει ὁποιαδήποτε δικαιώματα ἄλλοι⁽⁴⁾. Ἐπικρατέστερη εἶναι ἡ γνώμη, πὼς ἡ ὀνομα-

1) Τό χωριό Πρόδρομος, κτισμένο σέ ὕψος 4.600 ποδιῶν πάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα, εἶναι τό ὑψηλότερο χωριό τῆς Κύπρου, πῆρε δέ τό ὄνομά του ἀπὸ τό ναό του, ποὺ εἶναι ἀφιερωμένος στὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Πρόδρομο.

2) Στὴ Φυτολογία τό δένδρο αὐτό εἶναι γνωστὸ μέ τό ὄνομα «κελτὶς ἡ νότιος» (*celtis australis*) (Ἡ Μεγάλῃ Ἀμερικανικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖα, τόμ. 13ος, Ἀθῆναι 1973, σελ. 138). Παράγει μικροὺς καρποὺς ὁμοίους μέ τοὺς κόκκους τῆς πιπεριάς, οἱ ὅποιοι τρώγονται. Στὴν Κύπρο δέ εὐδοκιμεῖ στά βουνὰ τοῦ Τροόδους (Μεγάλῃ Κυπριακῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖα, τόμ. 13ος, Λευκωσία 1990, σελ. 160).

3) Αὐτόθι, τόμ. 13ος, σελ. 159 καὶ 160.

4) Ν(εοκλέους) Κυριαζῆ, Ἡ Μονὴ τῆς Τρικουκκιάς· «Κυπριακά Χρονικά», τόμ. 11ος

σία τοῦ μοναστηριοῦ ἔχει τὴν προέλευσή της ἀπὸ τὸ ἐκεῖ παραγόμενο φυτὸ «τρίκοκκο» ἢ «τρικοκκιά» ἢ «τρικουκκιά»⁵⁾, ἓνα εἶδος μοσφιλιάς, τῆς ὁποίας ὁ καρπὸς ἔχει τρεῖς κόκκους (κοκκόνες)⁶⁾.

Γιὰ τὴν τοποθεσία τῆς Μονῆς τῆς Τρικουκκιάς ὁ ἱστοριοδίφης Νεοκλῆς Κυριαζῆς (1877-1956) ἔγραψε τὸ 1935 τὰ ἑξῆς: «Ἡ Μονὴ ἔχει ἀνεγερθῇ εἰς πολὺ ωραίαν ἀληθῶς τοποθεσίαν κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Τροόδου. Ἐχουσα εὐρύν καὶ ἀναπεπταμένον πρὸς δυσμὰς ὀρίζοντα, ἀφ' ὅθεν εἶναι μαγευτικάί αἱ δυσμαὶ τοῦ ἡλίου, ἀπέραντον δὲ καὶ πευκόφυτον ἔκτασιν πρὸς ἀνατολάς καὶ γύρωθεν μετ' ἀφθονίας ὑδάτων, κεῖται νοτιοδυτικῶς ἐν περίπου χιλιόμετρον μακρὰν τοῦ χωρίου Πρόδρομος καὶ παρὰ τὴν ἀμαξιτόν, τὴν συνδέουσιν τὰ ἐξοχικὰ κέντρα Πεδουλὰν καὶ Πρόδρομον μετὰ τῶν Πλατρῶν. Ἡ γύρω τῆς Μονῆς μεγάλη γῆς ἔκτασις, ὑπ' ἐνοίκιον σήμερον ὑπὸ τοῦ γεωργικοῦ τμήματος καὶ καλλιεργουμένη διὰ δένδροκομικοὺς σκοποὺς, ἔβριθεν ἄλλοτε ἀπὸ μοσφιλέας, ἐξ ὧν ἀπεκτῶντο ἀπιδέαι»⁷⁾.

Τὸ μοναστήρι τῆς Παναγίας τῆς Τρικουκκιάς ἦτο περίφημο ὄχι φυσικὰ γιὰ τὴ θαυμασία θέση, στήν ὁποία εἶχε ἀνεγερθεῖ, ἀλλὰ κυρίως γιὰ τὴν ἀρχαία καὶ θαυματουργή, «ὀμβροφόρον» (βροχοφόρο) εἰκόνα του. Τὴν εἰκόνα αὐτή, κατὰ τὴν παράδοση, εἶχε ζωγραφίσει ὁ Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστὴς Λουκάς. Τοῦτο τουλάχιστον ἐπιστεύετο κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους, καθὼς ἀναφέρει ὁ χρονογράφος Estienne de Lusignan (1537-1590), ὁ ὁποῖος μάλιστα γράφει, πὼς ἡ εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Τρικουκκιάς σὲ περιόδους ἀνομβρίας μεταφέρετο μὲ μεγάλη πομπή στὴ Λευκωσία, ὅπου τὴν ὑποδέχονταν μὲ ἰδιαίτερη εὐλάβεια Ἕλληνες καὶ Λατίνοι κληρικοί, καὶ ὕστερα ἀπὸ λιτανεῖα τῆς στοὺς δρόμους

(1935), σελ. 321 καὶ Τὰ Μοναστήρια ἐν Κύπρῳ, Λάρνακα 1950, σελ. 154.- **Νεάρχου Κληρίδη**, Χωριά καὶ πολιτεῖες τῆς Κύπρου, Λευκωσία 1961, σελ. 216. - Μεγάλῃ Κυπριακῇ Ἐγκυκλοπαίδεια, τόμ. 13ος, σελ. 159.

5) Στὴ Φυτολογία τὸ φυτὸ αὐτὸ εἶναι γνωστὸ μὲ τὸ ὄνομα «κράταιγος ἢ ἀζαρόλος» (crataegus azarolus). Φύεται ἰδίως στήν Κρήτη καὶ στήν Κύπρον καὶ εἶναι ὑποκείμενο κατ'ἀλλῆλο γιὰ τὸν ἐμβολιασμό τῆς ἀχλαδιᾶς καὶ τῆς μεσπιλιάς (Ἡ Μεγάλῃ Ἀμερικανικῇ Ἐγκυκλοπαίδεια, τόμ. 14ος, Ἀθῆναι 1971, σελ. 90).

6) **Ν. Κυριαζῆς**, Ἡ Μονὴ τῆς Τρικουκκιάς, «Κυπριακὰ Χρονικά», τόμ. 11ος, σελ. 320. - **Ν. Κληρίδη**, ὁ.π.π., σελ. 216. - Μεγάλῃ Κυπριακῇ Ἐγκυκλοπαίδεια, τόμ. 13ος, σελ. 159. «Τρικουκκιά ἀποκαλεῖται σήμερον ἐν Λέσβῳ ἡ ἰδικὴ μας μοσφιλιά» (**Κυριάκου Χατζηγιάννου**, Τὰ ἐν διασπορᾷ, Β', Λευκωσία 1979, σελ. 81-82).

7) **Ν. Κυριαζῆς**, Ἡ Μονὴ τῆς Τρικουκκιάς, «Κυπριακὰ Χρονικά», τόμ. 11ος, σελ. 320.

ἐντός τῶν τειχῶν τῆς πρωτεύουσας ἐπαναφέρετο στή Μονή της: «Εὐρίσκονται στή Νῆσο πολλές εἰκόνες τῆς ἐνδόξου Θεοτόκου, καί ἄλλων Ἀγίων, οἱ ὁποῖες διαρκῶς κάμνουν θαύματα, καί ἰδιαίτερα μία πού βρίσκεται στό μοναστήρι τῶν Μοναχῶν στά βουνά τοῦ ὄρους Ὑλμπος. Ἡ εἰκόνα αὐτῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ὀνομάζεται μαζί μέ τό μοναστήρι Τρικουκκιώτισσα. Λέγουν ὅτι τήν ζωγράφισε ὁ Ἅγιος Λουκάς, καί σ'αὐτήν ὅλη ἡ Νῆσος τρέφει πολύ μεγάλη εὐλάβεια, καί ὅταν δέν βρέχει, τήν παίρνουν στήν πόλη τῆς Λευκωσίας, καί ὅταν εἶναι ἔξω ἀπό τίς πύλες, βγαίνει ὁλος ὁ κλῆρος, λατινικός καί ἑλληνικός, μαζί μέ ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς πόλης μέ πολύ μεγάλη εὐλάβεια καί τήν ὀδηγοῦν μέσα. Δέν περνοῦν δέ πολλές ἡμέρες, ἢ μάλλον μόλις φθάσει στήν πόλη, καί ὁ οὐρανός συννεφιάζει καί βρέχει. Αὐτό κάμνουν κάθε χρόνο, γιατί στή Νῆσο, ὅπως εἶπαμε, δέν βρέχει. Κατόπιν ἐπιστρέφουν στό μόνιμο μέρος της τῆ σεβάσμια εἰκόνα, τῆς ὁποίας ὁ τόπος (τό μοναστήρι) ἀπέχει ἀπό τῆ Λευκωσία 20 λεῦγες, πού ἰσοδυναμοῦν πρός 60 μίλια»⁸⁾. Καί ἡ γενόμενη μεταξύ τῶν ἐτῶν 1669 καί 1674 «Διήγησις εἰς τόν θρῆνον τοῦ αἰχμαλωτισμοῦ τῆς εὐλογημένης Κύπρου» (στίχ. 435-438) κάμνει λόγο γιά τίς βροχοφόρες ιδιότητες τῆς εἰκόνας τῆς Παναγίας τῆς Τρικουκκιάς:

«Ἄλλον (εἰκόνισμα) τῆς Τροοδίτισσας κι ἄλλο τῆς Τρικουκκίας,
πού τές ἐβγάλαν πάντοτε'ς καιρόν τῆς ἀνεδρίας
κι ἐκάμνασιν παράκλησες ἀπ' ὅλον τό νησίν μας
κι ὁ Κύριος ὕδινεν βροχήν κι ἔστελεν τήν ζωήν μας»⁹⁾.

Ἀργότερα, καί σέ χρόνους παρακμῆς τῆς Μονῆς τῆς Παναγίας τῆς Τρικουκκιάς, ἴσως καί ἀπωλείας τῆς παλαιᾶς θαυματουργοῦ εἰκόνας αὐτῆς, τήν περιφορά τῆς ἐν λόγῳ εἰκόνας ἀντικατέστησε ἡ περιφορά τῆς εἰκόνας τῆς Παναγίας τοῦ Κύκκου¹⁰⁾.

Ὁ ἰταλός περιηγητής Giovanni Mariti (1736-1806), ὁ ὁποῖος

8) Estienne de Lusignan, Description de toute l' île de Cypre, Paris 1580, p. 28a. Πρβλ. **Ἰωάννου Χάκκετ - Χαριλάου Παπαϊωάννου**, Ἱστορία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, τόμ. 2ος, Πειραιεύς 1927, σελ. 324-325.

9) **Θεοδώρου Παπαδοπούλλου**, Ὁ Θρῆνος τῆς Κύπρου· «Κυπριακαὶ Σπουδαί», τόμ. 44ος (1980), σελ. 35-36.

10) Μεγάλη Κυπριακή Ἐγκυκλοπαίδεια, τόμ. 13ος, σελ. 159. - **Ἄντρου Παυλίδη**, Ἡ Κύπρος ἀνά τοὺς αἰῶνες μέσα ἀπὸ τὰ κείμενα ξένων ἐπισκεπτῶν της, τόμ. 2ος, Λευκωσία 1994, σελ. 727.

ἔμεινε στήν Κύπρο ἀπό τό 1760 μέχρι τό 1767, περιέπεσε σέ μεγάλη πλάνη: Σύγχυσε τήν εἰκόνα τῆς Τρικουκκιᾶς μέ ἐκείνην τοῦ Κύκκου καί νόμισε ὅτι ἡ ἴδια εἰκόνα ἐκαλεῖτο καί «κυκκώτισσα» καί «τρικουκκιώτισσα». Στό ἔργο του «Viaggi per l' isola di Cipro», τό ὁποῖο ἐξέδωσε τό 1769, γράφει: «Σ' αὐτό (τό μοναστήρι τοῦ Κύκκου) ὑπάρχει μία περίφημη εἰκόνα τῆς Παρθένου Μαρίας. Τό ὄνομα τοῦ μοναστηριοῦ εἶναι Τρικουκκιώτισσα (Trigugiotissa), ἀλλά οἱ ἄνθρωποι συνήθως τό ὀνομάζουν Κύκκο»⁽¹¹⁾. Ἀπό τά λόγια αὐτά τοῦ G. Mariti φαίνεται πῶς ἔχει ἐπηρεασθεῖ καί ὁ George Jeffery (1918), ὁ ὁποῖος μάλιστα σύγχυσε ὅχι μόνον τίς εἰκόνες τῶν Μονῶν τῆς Τρικουκκιᾶς καί τοῦ Κύκκου, ἀλλά καί τήν ἀρχαία βροχοφόρο εἰκόνα τῆς Μονῆς τῆς Τρικουκκιᾶς μέ τή νεότερη τοιαύτη τῶν ἀρχῶν τοῦ 17ου αἰῶνα, τήν ὁποία, ὅπως γράφει, ἐσέβοντο Ἕλληνες καί Τοῦρκοι⁽¹²⁾. Τήν τελευταία αὐτή σύγχυση ἐπανέλαβε τό 1936 καί ὁ Rupert Gunnis⁽¹³⁾.

Γιά τοὺς ἰδρυτές καί τή χρονολογία τῆς ἱδρυσης τῆς Μονῆς δέν ὑπάρχει καμμιά συγκεκριμένη γραπτὴ μαρτυρία. Ἄν ἐκλάβουμε, ὅμως, καί ὡς χρονολογικὴ τὴ σύνδεση τῶν παλαιῶν εἰκόνων τῶν Μονῶν Τρικουκκιώτισσας καί Τροοδίτισσας, πού κάμνει ὁ χρονογράφος Ἀρχιμανδρίτης Κυπριανός (1735-1815), τότε ἡμποροῦμε νὰ ἰσχυρισθοῦμε, πῶς οἱ Μονές αὐτές ἀνήκουν στήν ἴδια περίπου ἐποχή. Δεδομένου δ' ὅτι ἡ Μονὴ τῆς Τροοδίτισσας θεωρεῖται ὡς ἱδρυμα τοῦ 1250⁽¹⁴⁾, καί ἡ Μονὴ τῆς Τρικουκκιᾶς δύναται νὰ ἀναχθεῖ στά μέσα τοῦ 13ου αἰῶνα⁽¹⁵⁾. Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Κυπριανός γράφει συγκεκριμένα τά ἑξῆς : «Ἄλλαι (εἰκόναι), ἡ τῆς Τρικουκκιώτισσας εἰς τοὺς πόδας τοῦ Τροόδου καί ἡ Τροοδίτισσα, παλαιώταται εἰκόναι, καί θαυματουργαί, τά ὁποῖα ἦσαν τό πάλαι Μοναστήρια πλουτισμένα ἀπὸ Μοναχούς, καί ἀξιόλογα»⁽¹⁶⁾. Ὑπάρχει καί ἡ ἄποψη ὅτι ἡ Μονὴ τῆς Τρικουκκιᾶς ἱδρύθηκε κατὰ

11) Ἄντρου Παυλίδη, ὁ.π.π., τόμ. 2ος, σελ. 873.

12) George Jeffery, A Description of the Historic Monuments of Cyprus, Nicosia 1918/ London 1983, p. 291.

13) Rupert Gunnis, Historic Cyprus, London 1936, p. 447.

14) Γιά τὴ Μονὴ Τροοδίτισσας δέξ: Ἰωάννου Τσικνοπούλλου, Ἡ Ἱερά Μονὴ τῆς Τροοδίτισσης, Λευκωσία 1954.

15) Ν. Κυριαζῆ, Τὰ Μοναστήρια ἐν Κύπρῳ, σελ. 154. - Ν. Κληρίδης, ὁ.π.π., σελ. 216.

16) Ἀρχιμανδρίτου Κυπριανοῦ, Ἱστορία χρονολογικὴ τῆς νήσου Κύπρου, Ἐνετίησιν 1788 / Λευκωσία 1971, σελ. 359.

τή βυζαντινή περίοδο της ιστορίας της Κύπρου (330-1192) και ότι είναι παλαιότερη και από εκείνην του Κύκκου, πού ανάγει την αρχή της στά τέλη του 11ου αιώνα και απέκτησε βαθμηδόν μεγαλύτερη φήμη από τή Μονή της Τρικουκιάς¹⁷⁾.

Πάντως ή φήμη της Μονής της Τρικουκιάς ήτο μεγάλη μέχρι και τον 16ο αιώνα. Αὐτήν δ' ἐσεβάσθησαν καί οἱ Τοῦρκοι, πού κατέλαβαν τήν Κύπρο τό 1571, ὅπως προκύπτει ἀπό τή σχετική ἀναφορά της «Διηγήσεως εἰς τόν θρῆνον τοῦ αἰχμαλωτισμοῦ της εὐλογημένης Κύπρου» (στίχ. 426,435).

Στήν ἀρχή τοῦ 18ου αἰώνα ή Μονή της Τρικουκιάς ήτο διπλασία της Μονής της Τροοδίτισσας, ἀλλά πτωχή, παλαιά καί ἐτοιμόρροπη. Ὁ ρώσος μοναχός Βασίλειος Γρηγόροβιτς Μπάρσκυ ή Βασίλειος Μοσκοβορῶσος Κιεβοπολίτης (1701-1747) κατὰ τήν ἐπίσκεψή του στήν Κύπρο τό 1735 πέρασε καί ἀπό τή Μονή της Τρικουκιάς, τήν σχεδίασε καί ἔγραψε γι' αὐτήν τά ἑξῆς: «Ἀφοῦ ἔφυγα ἀπό τήν ἀνωτέρω μονή τοῦ παραδείσου της Παναγίας Τροοδίτισσης, ἐξηκολούθησα νά ἀναβαίνω τό ἴδιον ὁρος ἐπὶ μίαν ὥραν καί ἀφοῦ διέσχισα ἕνα πυκνόν δάσος μέ πολλές πηγές, ἔφθασα εἰς μίαν ἄλλην μονήν της ἁγίας Παρθένου, ὀνομαζομένην Τρικουκιά. Ἡ μονή αὕτη εἶναι διπλασία της προηγούμενης, ἀλλά πτωχή, παλαιά καί ἐτοιμόρροπος· δέν ὑπῆρχε κανείς, ὁ ὅποιος θά ἠδύνατο νά τήν ἐπιδιορθώσῃ ἢ νά τήν βοηθήσῃ μέ ἄλλον τινά τρόπον, ἔνεκεν της πτωχείας τῶν Χριστιανῶν, ἐξ αἰτίας της βιαίας καί ἀνυποφόρου Τουρκικῆς φορολογίας. Ἐσχεδίασα τήν ὅλην μονήν λόγῳ της ὠραίας της τοποθεσίας. Ὁ μικρός ναός εὐρίσκεται εἰς τό μέσον της αὐλῆς περικυκλωμένος ὑπό κελλίων, ὅλων κεκαλυμμένων δι' ἐπιπέδων κεράμων. Εὐρίσκεται ἐπὶ ἰσοπεδωμένου ὠραίου τοπίου, πολύ ὑψηλά, πλησίον της κορυφῆς τοῦ Τροόδους, ή ὁποία ἀπέχει δύο ὥρας ἀπό ἐκεῖ... Ὑπῆρχον τότε εἰς τήν μονήν ἕνας Ἡγούμενος, ἕνας Ἱερομόναχος καί ἕνας μοναχός, ἄνευ μοναχικῶν κανονισμῶν ὡς εἰς ἄλλας μονάς καί μέ πτωχήν τροφήν. Ὁ ναός εἶναι εἰς τό μέσον, ἔχει μίαν εἴσοδον, κεραμοσκεπῇ ὀροφήν, ξυλίνην βεράνταν περιβάλλουσιν

17) Μεγάλη Κυπριακή Ἐγκυκλοπαίδεια, τόμ. 13ος, σελ. 159. - **Ἀντρου Παυλίδη**, ὁ.π.π., τόμ. 2ος, σελ. 727. Κατὰ τήν περίοδο της Φραγκοκρατίας (1191-1571) ή Μονή της Τρικουκιάς εἶχε καί μετόχια, ὅπως τό ἐπονομαζόμενο «Ἀδιά» πλησίον τοῦ χωριοῦ Πενταλιά της Πάφου (**Κωστή Κοκκινόφτα**, Χωριά καί μοναστήρια της Νότιας Μαραθῆσας, Λευκωσία 1995, σελ. 183).

αὐτόν καί ἄνευ ἐσωτερικῆς ὠραιότητος, ἐκτός ἀπὸ μίαν εἰκόνα τῆς ἁγίας Παρθένου, ἣτις ἦτο τό μόνον νέον ἀντικείμενον, ἐνῶ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα ἦσαν πεπαλαιωμένα καί μαῦρα ἀπὸ τὴν πολυκαιρίαν. Αἱ εἰσοδοὶ εἰς τὴν μονὴν ἦσαν πολυάριθμοι διότι οἱ τοῖχοι ἦσαν κατεστραμμένοι εἰς πολλά μέρη. Ἡ κυρία εἰσοδος εἶναι εἰς τὸν βόρειον τοῖχον... καί ἔμπροσθεν αὐτῆς, ἐκτός τῆς μονῆς, εἶναι μία πηγὴ ὑγιεινοῦ ὕδατος, τό ὅποιον εἶναι θερμόν τὸν χειμῶνα καί ψυχρόν ὡς ὁ πάγος τό θέρος. Πρὸ τῆς μονῆς εἶναι μία ὑπερμεγέ-

*Ἡ Μονὴ Παναγίας τῆς Τρικουκιάς
ὅπως τὴν σχεδίασε ὁ Βασ. Μπάρσκυ (1735).*

θης καί ὠραία καρυδιά καί περίξ πολλά ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα, κυρίως δαμασκηναί καί ἀπιδεαί εἰς μέγαλον ἀριθμόν, ὡς καί ἀρκετοὶ ἀμπελῶνες. Ἔχουν ἐπίσης ἀρκετὴν γῆν διὰ καλλιέργειαν, πολλές πηγὰς ρεόντων ὑδάτων, ὑγιεινόν καί ἀρωματώδη ἀέρα καί μίαν ἀνέκφραστον θέαν λόγῳ τῶν πεύκων, τὰ ὅποια τὴν περιβάλλουν. Ἐν συντομίᾳ, ἡ μονὴ αὕτη, ἐντός τῆς ἡσύχου καί ἀπιστεύτως ὠραίας τοποθεσίας της, προκαλεῖ μέγαλον θαυμασμόν.

Ἦς ἐμβλέψῃ πρὸς τὰ κάτω ὁ Θεὸς διὰ τοῦ πλούτου καὶ τῆς καλwsύνῃς Αὐτοῦ ἐπὶ τῶν πτωχῶν καὶ καταπιεζομένων Χριστιανῶν καὶ ἅς δώσῃ εἰς τὸν λαόν βοήθειαν καὶ δύναμιν δι' ἀνακαίνισιν [τῆς μονῆς], διότι ἐρείπια μιᾶς μοναχικῆς κατοικίας, τὰ ὅποια εὐρίσκουν ἑαυτὰ εἰς τοιαύτην θαυμασίαν τοποθεσίαν, προξενοῦν τὴν μεγίστην λύπην. Ἦκουσα ὅτι ἡ μονὴ αὕτη ἦτο ἀρχικῶς μεγάλη καὶ περίφημος ὡς ἡ τοῦ Κύκκου καὶ εἶχε πολλοὺς μοναχοὺς, ἀλλ' ἀργότερον ἐξέπεσεν εἰς μεγάλην πτωχείαν, λόγῳ τῆς πτωχείας τῶν μοναχῶν, προξενηθείσης ὑπὸ τῶν ἀνυποφόρων

*Ἡ δυτικὴ εἴσοδος τοῦ ναοῦ τῆς Μονῆς
μέ τὸ διασωθέν τμῆμα τῆς βεράντας του.*

φόρων τῶν Ἀγαρηνῶν. Δέν ἡμπόρεσα νὰ πληροφορηθῶ ὑπὸ ποίων ἰδρύθῃ αὕτη, ἀλλὰ γνωρίζω ὅτι πρόκειται περὶ ἀρχαίων Χριστιανῶν πρὸ τῆς Τουρκικῆς κατοχῆς. Ἐπέρασα ἐκεῖ πέντε ἡμέρας. Τὸ δρομολόγιόν μου μέ ὠδήγει ὀπίσω εἰς τὴν ἄλλην πλευράν τῶν ὀρέων, εἰς ἄλλας μονάς. Ἦκουσα ὅτι ἐπὶ τῶν κορυφῶν τοῦ περιφήμου Τροόδου ὑπῆρχον πολλὰ ἐνδιαφέροντα καὶ ἀξιοθέατα ἀντικείμενα καὶ μέρη, ἃν καὶ ταῦτα ἦσαν ἀκατοίκητα. Ἀλλὰ δέν ἡδυνάμην νὰ ὑπάγῃ μόνος, διότι δέν ἐγνώριζα τὸν δρόμον διὰ μέ-

σου τῶν δυσβάτων καί στενῶν ἀτραπῶν. Ἐζήτησα ἀπό τόν Ἑγούμενον νά μοῦ εὕρῃ ἕνα ὁδηγόν. Ἠρευνήσαμεν καί οἱ δύο καί δέν ἤμπορέσαμε νά εὕρωμεν κανένα. Τότε ὁ Ἑγούμενος - ἕνας ἀγαθός καί καλόγνωμος ἄνθρωπος - ἐγκατέλειψεν ἐπ' ὀλίγον τὰ καθήκοντά του καί τήν ἐπίβλεψιν τῆς μονῆς, χάριν τῆς ἀγάπης του πρὸς τόν Θεόν καί ἄνευ ἀμοιβῆς, ἀλλ' ἀπλῶς ἀπὸ φιλοξενίαν, ἃς τοῦ σῶση ὁ Θεός τήν ψυχὴν, ἔλαβε δύο ἡμιόνους μετὰ καλυμμάτων, τροφήν, ποτά καί ὅ,τι ἄλλο ἦτο ἀναγκαῖον, μέ ἐκάθησεν ἐπὶ τοῦ ἑνός, ἐκάθησεν ὁ ἴδιος ἐπὶ τοῦ ἄλλου καί μέ ὠδήγησεν εἰς τὰς κορυφὰς τοῦ Τροόδους»⁽¹⁸⁾.

«Ὁ μικρὸς ναὸς εὐρίσκεται» καί σήμερα «εἰς τό μέσον τῆς αὐλῆς», ἀλλὰ τὰ κελλία, «τὰ κεκαλυμμένα δι' ἐπιπέδων κεράμων» καί «περικυκλοῦντα τόν ναόν» ἀνατολικά, νότια καί δυτικά, δέν ὑπάρχουν. Ὁ ναὸς εἶχε καί ἔχει τρεῖς εἰσόδους, τῇ βόρειᾳ, τήν καί κύρια, τῇ νότια καί τῇ δυτικῇ, καί διατηρεῖ τήν κεραμοσκεπὴ ὀροφή του. Ἀπὸ δέ «τὴν ξυλίνην βεράνταν», «τὴν περιβάλλουσιν αὐτόν», σώζεται μόνον τό δυτικὸ τμήμα αὐτῆς. Ὑπάρχει, ἐπίσης, καί «ἡ πηγὴ ὑγιεινοῦ ὕδατος».

Ὁ μοναχὸς Βασ. Μπάρσκυ, ἀφοῦ ταξίδευσεν μέσο δασωδῶν περιοχῶν, ἐπισκέφθηκε διάφορα μοναστήρια καί ἄλλα ἐνδιαφέροντα μέρη τῆς περιοχῆς τοῦ Τροόδους. Γιά τὴ θαυμασία διαδρομὴ, ποὺ ἔκαμε ἀπὸ τὴ Μονὴ τῆς Τρικουκιάς μέχρι τὴ Μονὴ τοῦ Ἁγ. Νικολάου τῆς Στέγης, μᾶς ἄφησε μιὰ λακωνικὴ περίληψη σ' ἕνα ιδιόχειρό του σημείωμα, καλλιγραφημένο μέ μελάνι μέσα σέ κύκλο, κάτω ἀπὸ τὴν τοιχογραφίαν τοῦ Ἀπ. Πέτρου (1633) στὴ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ βορειοανατολικοῦ πεσσοῦ τοῦ ναοῦ τῆς Μονῆς αὐτῆς. Ἡ «ἐνθύμησις» αὐτὴ ἔχει ὡς ἀκολουθῶς:

«1735

Ἀναβάς ἀπὸ Τρικουκιάς

εἰς τό Τρόδος κ(α)ὶ ἱστορίσας τοὺς ἐκεῖσε

χιόνας, τό θ' ὕδωρ τῶν ἀετῶν, τὴν θαυμαστὴν

μπαμπακόπετραν, κ(α)ὶ Τ(ὸν) ἄΓιον, μάμαντα τόν

κουρεμένον, τό δέ λεβάδιον τοῦ μπασιά κ(α)ὶ ἕτερα

18) Ἀνδρέα Στυλιανοῦ, Αἱ περιηγήσεις τοῦ Ρώσου Μοναχοῦ Βασιλείου Γρηγόροβιτς Βάρσκυ... ἐν Κύπρῳ· «Κυπριακαὶ Σπουδαί», τόμ. 21ος (1957), σελ. 87-89. - Ἀντρου Παν-
λίδη, ὁ.π.π., τόμ. 2ος, σελ. 704-705.

ἦλθον ἀκολουθῶς κ(α)ί πρὸς τήν δε σεβασμίαν
μονήν προσκυνήσεως χάριν ἐγὼ ὁ ἐν μο-
μαχοῖς ἐλάχιστος βασιλῆιος μοσκο-
βορρῶτθος Κιεβοπολίτης ὁ κ(α)ὶ περι-
ηγητής. Ἰουλίου λ'.»⁽¹⁹⁾.

Λίγα χρόνια ἀργότερα ὁ ναὸς τῆς Μονῆς Παναγίας τῆς Τρι-
κουκκιᾶς ἀνακαινίσθηκε καὶ τὸ ἔτος 1761, ἐπὶ Μητροπολίτη Κυ-
ρηνείας Νικηφόρου Γ' (-1729-1731 καὶ 1741-1763), καθαγιασθη-
κε, καθὼς μᾶς πληροφορεῖ ἓνα σημείωμα πάνω στὸ βόρειο τοῖχο
τοῦ μεσαίου κλίτους τοῦ ναοῦ αὐτοῦ: «Καθαγιάσις - αψα - ἐπὶ
Νικηφόρου ἀρχιερέως»⁽²⁰⁾.

Διὰ τῆς Μονῆς τῆς Τρικουκκιᾶς διῆλθε, περίπου τότε⁽²¹⁾, «συν-
οδία», προερχομένη ἀπὸ τὸ Ὅμοδος καὶ φέρουσα σέ λιτανεία μέχρι
τῆς Μεσαορίας τὸ σεπτὸ κρανίον τοῦ Ἀπ. Φιλίππου⁽²²⁾, ποὺ εἶναι
ἀποδιωκτικὸ τῶν ἀκρίδων. Σὲ παράφυλλο τῆς ἀρχῆς τοῦ Μηναι-
ου Μαΐου-Ἰουνίου⁽²³⁾ ὑπάρχει ἡ ἐξῆς σημείωση: «...ἀπριλίου ιδ'.
σαββάτο τοῦ λαζάρου ἐπέρασεν τὸ ἱερόν κρανοῖον [τοῦ ἀ]ποστό-
λου φιλίππου καὶ ἐπίγεν εἰς τήν μεσόριαν καὶ ἐκάμαν ἀγι[ασμόν]
διὰ τήν ἀκρίδαν καὶ πάλιν Ἰουνίου κδ'. μεταστραφέν ἦλθεν καὶ
ἔκαμεν ἀγιασμόν καὶ ἐβάλα τὸ παρόν εἰς ἔνθιμον [ἦτο] συνοδία κά-

19) Ἀνδρ. Στυλιανοῦ, ὁ.π.π., τόμ. 21ος, σελ. 92 ὑποσ. 157. - Ἀνδρέου Στυλιανοῦ καὶ
Ἰουδῆ Στυλιανοῦ, Ὁ ναὸς τοῦ Ἀγίου Νικολάου τῆς Στέγης παρὰ τὴν Κακοπετριάν,
Ἀγνώστον μουσεῖον βυζαντινῆς τέχνης «Κυπριακαὶ Σπουδαί», τόμ. 10ος (1946), σελ.
189.

20) Ν. Κυριαζῆ, Τὰ Μοναστήρια ἐν Κύπρῳ, σελ. 155. Ἀπὸ τὸ σημείωμα αὐτὸ συνά-
γεται ὅτι ἡ Μονὴ τῆς Τρικουκκιᾶς ἀνῆκε στὴ Μητρόπολη Κυρηνείας. Τοῦτο ἐπιβεβαίωσε
τὸ ἔτος 1788 καὶ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Κυπριανός (ὁ.π.π., σελ. 393).

21) Κατὰ τὸ Ν. Κυριαζῆ τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἐγένετο τὸ 1788 [Μονὴ Τρικουτσιᾶς: «Κυ-
πριακὰ Χρονικά», τόμ. 12ος (1936), σελ. 137 καὶ Τὰ Μοναστήρια ἐν Κύπρῳ, σελ. 154-
155]. Τοῦτο, ὅμως, ἀμφισβήτησε μὲ σοβαρὰ ἐπιχειρήματα ὁ φιλόλογος Θεόδωρος Σο-
φοκλέους (1905-1964) [Τὰ κειμήλια τῆς Μονῆς Τρικουτσιᾶς: «Κυπριακὰ Χρονικά», τόμ.
12ος (1936), σελ. 195].

22) Γιὰ τὸ ἱερό αὐτὸ λείψανο ὁ Ἀρχιμανδρίτης Κυπριανός γράφει: «Εἰς τὸ Ὅμοδος
εὐρίσκεται τὸ ἱερόν Κρανίον τοῦ Ἀποστόλου Φιλίππου, μετακομισθέν ἀπὸ τὴν καθ'
αὐτὸ Ἐκκλησίαν τοῦ Ἄρσους, διὰ ἀσφάλειαν. Τοῦτο βεβαιοῦται διὰ τῶν Αὐθεντικῶν, ἡ
καὶ βασικῶν σφραγίδων, ὅπου φέρει εἰς τὸ περιχρυσωμένον αὐτοῦ κιβώτιον, ὅπερ πρὸ
ὀλίγου ἐκλάπη, καὶ πάλιν εὐρέθη, καὶ ἐπιδιορθωθέν ἐτέθη ἔνδον τὸ ἱερόν Κρανίον, περὶ τὸ
1774. ἔτος» (ὁ.π.π., σελ. 359-360).

23) Στὸ παράφυλλο τοῦ τέλους τοῦ Μηναιου αὐτοῦ σημειώνεται: «Τὸ παρόν βιβλίον
ἦνε τῆς Παναγίας τοῦ Τρικόκκου».

πιος ιερομόναχος τοῦ τιμίου σταυροῦ ὁμόδου λεγόμενος ἀθανάσιος ἐκ τῆς κώμης σήμουν καὶ κἀγώ ὁ γράψας ἐκ τοῦ ὁμόδου γερολεμῆς Παπαδιμητρίου»⁽²⁴⁾.

Ἀπό διάφορα σημειώματα σέ βιβλία τῆς Μονῆς τῆς Τρικουκκιᾶς ὁ Ν. Κυριαζῆς συμπεραίνει, πὼς στή Μονή αὐτή, κάποια περίοδο, λειτουργοῦσε ἐργαστήριο ἀντιγραφῆς ἱερῶν βιβλίων, πιθανῶς δέ καὶ στάχωσης βιβλίων⁽²⁵⁾. Στήν τέχνη τῆς στάχωσης βιβλίων ἐπιδίδετο ἰδιαίτερα ὁ Ἱερομόναχος Γαλάκτιος. Ἀπό «ἐνθύμηση» τοῦ ἔτους 1731 στό Μηναιῖον Ἀπριλίου τῆς Μονῆς τῆς Τρικουκκιᾶς πληροφοροῦμεθα, ὅτι ὁ Ἱερομόναχος Χριστόδουλος, ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ Ἡγούμενος αὐτῆς⁽²⁶⁾, ἐδαπάνησε ἐξ ἰδίων του γιὰ τή στάχωση τοῦ Μηναιίου τούτου, πού ἐγινε ἀπό τόν Ἱερομόναχο τῆς ἴδιας Μονῆς Γαλάκτιο⁽²⁷⁾.

Ὅταν δέ ἡ Μονή τῆς Τρικουκκιᾶς ἐγκαταλείφθηκε καὶ ἐρημώθηκε κατὰ τό 19ο αἰῶνα, ἡ περιοχή της ἐνοικιάζετο σέ ἰδιῶτες γεωργούς. Τό 1929 ὁ Μητροπολίτης Κυρηνείας Μακάριος Δ΄ ὁ Μυριανθεύς (1916-1947), ὁ μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Μακάριος Β΄ (1947-1950), χάριν τῆς γεωργικῆς ἀνάπτυξης τῶν γύρω χωριῶν, ἐνοικίασε τήν κτημοσύνη τῆς Μονῆς τῆς Τρικουκκιᾶς⁽²⁸⁾, γιὰ περίοδο 60 χρόνων, στό Τμήμα Γεωργίας τῆς Ἀποικιακῆς Κυβέρνησης. Τοῦτο ἀνήγειρε πέντε ἰσόγεια δωμάτια στή βόρεια πτέρυγα τῶν ἐρηπωμένων μοναστηριακῶν κτιρίων γιὰ διαμονή ὑπαλλήλων καὶ μετέτρεψε τό μέρος σέ δενδροκομικό σταθμό, γεωργικό φυτώριο, στό ὁποῖο καταβάλλονταν προσπάθειες πρὸς καλλιέργεια καὶ διάδοση ἐκλεκτῶν ποικιλιῶν ὀπωροφόρων δένδρων. Μετά τήν ἀνακήρυξη τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας (1960) συνέχισε νά κάμνει τό ἴδιο ἔργο τό Τμήμα Γεωργίας τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας καὶ Φυσικῶν Πόρων αὐτῆς μέχρι τήν 1η Νοεμβρί-

24) Θ. Σοφοκλέους, ὁ.π.π., «Κυπριακά Χρονικά», τόμ. 12ος, σελ. 194.

25) Ν. Κυριαζῆ, Μονή Τρικουτσιᾶς, «Κυπριακά Χρονικά», τόμ. 12ος, σελ. 136 καὶ Τά Μοναστήρια ἐν Κύπρῳ, σελ. 155.

26) Ἐκτός τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἡγουμένου Χριστοδούλου γνωρίζουμε τό ὄνομα ἐνός ἀκόμη Ἡγουμένου, τοῦ Νικήτα, γιὰ τόν ὁποῖο κάμνει λόγο κάποιο ὀθωμανικό ἐγγραφο τοῦ 1638, πού σώζεται στό Ἀρχεῖο τῆς Μονῆς Κύκκου [Ἰωάννη Θεοχαρίδη, Ὀθωμανικά ἐγγραφα (1572-1839), τόμ. 1ος (1572-1719), Λευκωσία 1993, σελ. 107].

27) Ν. Κυριαζῆ, Μονή Τρικουτσιᾶς, «Κυπριακά Χρονικά», τόμ. 12ος, σελ. 136.

28) Ἡ κτημοσύνη τῆς Μονῆς εἶναι καταγεγραμμένη στή σελίδα 94 τοῦ Α΄ Κώδικα τῆς Μητρόπολης Κυρηνείας καὶ πληρέστερα στή σελίδα 81 τοῦ Β΄ Κώδικα τῆς ἴδιας Μητρόπολης.

ου 1990, όπόταν τοῦτο ἐγκατέλειψε τή Μονή (Ἡ ἐκμίσθωση εἶχε ἤδη λήξει τήν 31η Δεκεμβρίου 1989).

Στό μεταξύ, στίς 3 Ὀκτωβρίου 1989, ἡ Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή ἀγόρασε τή Μονή Τρικουκιάς ἀπό τή Μητρόπολη Μόρφου, στήν ἰδιοκτησία τῆς όποίας εἶχε περιέλθει μετά τό χωρισμό της ἀπό τή Μητρόπολη Κυρηναίας (13 Αὐγούστου 1973). Τό 1997 (14 Σεπτεμβρίου) ἡ Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή επέτρεψε τήν ἐγκατάσταση

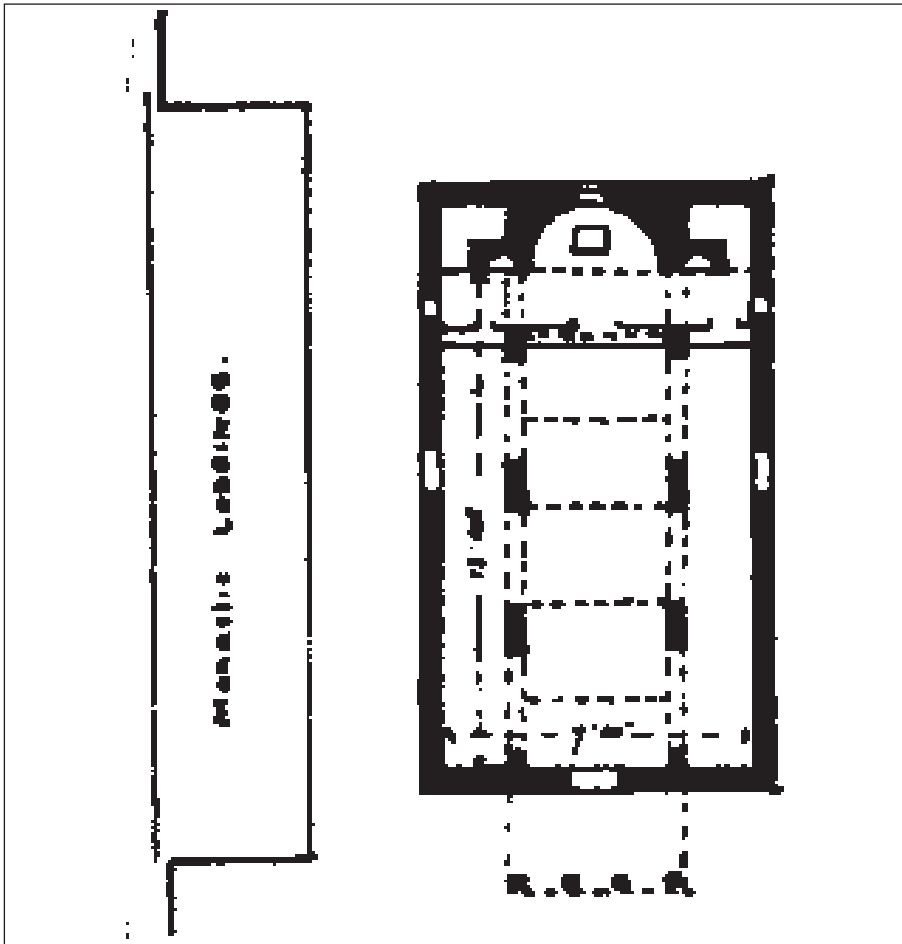

*Τό νέο κτίσμα στά ἀνατολικά τῆς Μονῆς,
τό όποίο χρησιμοποιεῖται ὡς βιβλιοπωλεῖο καί ἐργαστήριο.*

στή Μονή μοναζουσῶν μέ τήν ἐλπίδα πώς ἡ ἀρχαία καί περίφημη αὐτή Μονή θά ἐπανεῦρει τόν παλαιό της ἑαυτό καί θά γράψει νέες λαμπρές σελίδες ζωῆς καί δράσης.

Οἱ πρῶτες ἐκεῖνες μοναχές ἐγκαταστάθηκαν στά πέντε ισόγεια δωμάτια, πού εἶχαν ἀνεγερθεῖ στή βόρεια πλευρά τῆς Μονῆς γιά τή στέγαση τῶν κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων, οἱ όποιοι εἰργάζοντο στό γύρω γεωργικό φυτώριο. Δύο χρόνια ἀργότερα, τό Σεπτέμβριο τοῦ 1999, τό Ἰδρυμα «Ἀναστάσιος Γ. Λεβέντης» ἀνήγειρε στά δυτικά τῆς Μονῆς δυόροφο κτίσμα, τό όποίο περιλαμβάνει στό ἄνω μέρος δωμάτια καί γραφεῖο καί στό κάτω μέρος τραπέζαρία, κουζίνα καί ἄλλους βοηθητικούς χώρους. Σχεδόν ταυτό-

χρονα οί μοναχές, μέ τή βοήθεια μερικῶν φιλόνηθρωπων χριστιανῶν, ἀνήγειραν στά ἀνατολικά τῆς Μονῆς ἕτερο κτίσμα, τό

Ἡ κάτοψη τοῦ ναοῦ κατὰ τόν G. Jeffery (1918).

ὁποῖο χρησιμοποιεῖται ὡς βιβλιοπωλεῖο καί ἐργαστήριο. Τά κτίσματα αὐτά τελείωσαν τόν Ὀκτώβριο τοῦ 2001. Παράλληλα χρησιμοποιοῦνται καί τά ἀρχικά πέντε δωμάτια ὡς κελλιά, ἀρχονταρίκι καί βοηθητικοί χώροι. Εἶναι, ὅμως, ἐμφανῆς ἡ στενότης τῶν καταλυμάτων αὐτῶν γιά τήν κάλυψη τῶν ἀναγκῶν τῶν μοναζουσῶν, οἱ ὁποῖες ἀνέρχονται τώρα στίς ἑπτά.

Σήμερα σώζεται, όπως σημειώσαμε και προηγουμένως, ο επιδιορθωμένος (1761) παλαιός ναός τῆς Μονῆς Παναγίας τῆς Τρικουκιάς, ὁ ὁποῖος εἶναι τρίκλιτος μέ ξύλινη καί ἐπικλινή τή στέ-

Ἡ Ἁγία Τράπεζα στό ἱερό βῆμα τοῦ ναοῦ τῆς Μονῆς.

γη του, γιά νά μή συγκρατεῖ τά πολλά χιόνια, πού πύπτουν στήν περιοχή της κατά τό χειμῶνα. Τοῦ ναοῦ αὐτοῦ τήν κάτοψη μᾶς ἔδωσε τό 1918 ὁ G. Jeffery⁽²⁹⁾.

29) G. Jeffery, ὁ.π.π., p. 290.

Τά θυρόφυλλα τοῦ ναοῦ πρὸς βορρά καὶ νότο κλείουν ἀπὸ μέσα μὲ τὸ ἀρχαῖο σύστημα τῶν ξύλινων μοχλῶν. Τὰ τρία παραθυρόφυλλα στὸ ἱερό βῆμα εἶναι ἐξαίρετα δείγματα τῆς ξυλογλυπτικῆς τέχνης τῆς ἐποχῆς³⁰⁾. Παράθυρα στὸν κυρίως ναὸ δὲν ὑπάρχουν. Πιθανόν καὶ τὰ θυρόφυλλα νὰ ἦταν τῆς ἴδιας τέχνης μὲ τὰ παραθυρόφυλλα καὶ νὰ καταστράφησαν στὸ μεταξὺ.

Στὰ βόρεια καὶ στὰ νότια τῆς ἀψίδας τοῦ ἱεροῦ βήματος ὑπάρχουν δύο «κελλιά» (cells), τὰ ὁποῖα ὁ R. Gunnis χαρακτηρίζει ὡς «curious» (περίεργα)³¹⁾. Τὰ «κελλιά», ὅμως, αὐτὰ δὲν εἶναι τόσο «περίεργα», γιατί πιθανόν νὰ χρησίμευαν ὡς σκευοφυλάκια, ὅσον «περίεργο» εἶναι τὸ κάτω ἀπὸ τὴ στέγη τοῦ ἱεροῦ βήματος ἀόρατο ἐξωτερικά ὑπερῶο, μικρὸ διαμέρισμα (σοφίτα). Πιθανόν νὰ ἐφυλάσσετο σ' αὐτὸ ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς ἢ θαυματουργὸς εἰκόνα τῆς Παναγίας καὶ νὰ ἀνῆρχετο κανεὶς ἐκεῖ μὲ σκάλα, πού νὰ ἐτοποιεθεῖτο σ' ἓνα ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ «κελλιά» (σκευοφυλάκια).

Λέγεται, ἀκόμη, ὅτι ὑπῆρχε σήραγγα, ἡ ὁποία συνέδεε ὑπογεια τὸ ναὸ μὲ τὰ κελλιά πού ἦταν στὰ βόρεια αὐτοῦ καὶ ὅτι ἡ σήραγγα αὐτή - γεμισμένη σήμερα μὲ χώματα - χρησιμοποιήθηκε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας καὶ κατὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα τῆς ΕΟΚΑ.

Στὸ κάτω μέρος τοῦ εἰκονοστασίου τοῦ ναοῦ καὶ στὰ δεξιὰ τῆς Ὡραίας Πύλης εἶναι ἡ εἰκόνα τῆς Παναγίας τοῦ 17ου αἰῶνα, ἡ ὁποία ἀντικατέστησε τὴν ἀρχαία θαυματουργὸ εἰκόνα, τῆς ὁποίας σήμερα ἀγνοεῖται ἡ τύχη. Ἡ εἰκόνα ἐπιγράφεται: «Μήτηρ Θεοῦ ἡ Ἐλεοῦσα ἡ Τρηκουκκιώτισσα». Ἡ Παναγία φέρει στὴ δεξιὰ της ἀγκάλη τὸ μικρὸ Ἰησοῦν Χριστόν καὶ κρατεῖ μὲ τὸ δεξί της χέρι τὸ δεξί χέρι τοῦ Χριστοῦ καὶ μὲ τὸ ἀριστερό της χέρι τὰ πόδια του. Στὸ ἄνω μέρος τῆς εἰκόνας εἶναι ζωγραφισμένοι οἱ ἀρχάγγελοι Μιχαήλ (δεξιὰ) καὶ Γαβριήλ (ἀριστερά) καὶ κάτω ἀπὸ αὐτόν ἡ Ἁγία Ἄννα ἡ Προφήτιδα, ἡ «θυγάτηρ Φανουήλ, ἐκ φυλῆς Ἀσὴρ» (Λουκ. 2,36-38), ἡ ὁποία ἐορτάζει στίς 28 Αὐγούστου καὶ στίς 3 Φεβρουαρίου μὲ τὸν Ἅγιο Συμεών, τὸν «Θεοδόχον».

Στὴν ἴδια σειρά τοῦ εἰκονοστασίου ὑπάρχουν ἀκόμη ἑπτὰ εἰκόνες: τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ «εὐλογοῦντος» καὶ τῶν Ἀγίων Ἰωάννη

30) Πρβλ. R. Gunnis, ὁ.π.π., p. 447.

31) Αὐτόθι, p. 447.

τοῦ Προδρόμου, Ἰωάννη τοῦ Θεολόγου, Ἰωάννη τοῦ Χρυσοστόμου, Γεωργίου, Δημητρίου καί Σπυρίδωνος, τῆς ἴδιας περίπου ἐποχῆς καί τεχνοτροπίας μέ ἐκείνας τῆς εἰκόνας τῆς Παναγίας.

**Ἡ εἰκόνα τῆς Παναγίας Ἐλεούσας τῆς Τρικουκιάς
(17ος αἰώνας).**

Στό ἄνω μέρος τοῦ εἰκονοστασίου εἶναι τοποθετημένες μικρές εἰκόνες τοῦ 18ου αἰῶνα, καλῆς ἐπίσης τέχνης.

Στή Μονή τῆς Τρικουκιάς ὑφίσταντο ἄλλοτε καί μερικά χειρό-
 γραφα, ὡς καί διάφορα παλαιά ἐκκλησιαστικά βιβλία, πολύ
 ἐνδιαφέροντα γιά τά σημαντικά ἱστορικά σημειώματα, πού εἶχαν

*Τό τετράπλευρο ξύλινο ἀναλόγιο γιά ἀρτοκλασίες
 μέ τούς δύο γλυπτούς ὄρθιους λέοντες στήν κάθε πλευρά του.*

γραφεῖ κατά καιρούς σ' αὐτά. Τά βιβλία αὐτά κατέγραψε
 πρῶτος ὁ Ν. Κυριαζῆς, ὁποῖος καί ἐνδιαφέρθηκε γιά νά μεταφερ-

θοῦν πρὸς φύλαξη στὴ Μητρόπολη Κυρηνείας⁽³²⁾. Ἀλλὰ καὶ ὁ Θ. Σοφοκλέους κατέγραψε τὰ ἴδια βιβλία καὶ μάλιστα κατὰ τρόπο πιο ἐπιστημονικό⁽³³⁾.

Ἱερό Εὐαγγέλιο ἔκδοσης 1697, ποῦ ἀφιερώθηκε στοῦ ναοῦ τῆς Μονῆς τὴν 1η Ὀκτωβρίου 1734, σὲ καλὴ κατάσταση, βρίσκεται σήμερα στοῦ ναοῦ Τιμίου Προδρόμου στοῦ ὁμώνυμο χωριό⁽³⁴⁾.

Πρὸς φύλαξη στὴ Μητρόπολη Κυρηνείας μεταφέρθηκαν καὶ διάφορα ἄλλα ἐκκλησιαστικά κειμήλια, ὅπως λειτουργικά σκεύη, καὶ ἓνα, σπάνια καὶ πολὺ ἐνδιαφέρουσας τεχνοτροπίας, μοναδικό ἴσως στοῦ εἶδους του, τετράπλευρο⁽³⁵⁾ ξύλινο ἀναλόγιο γιὰ ἀρτοκλασίς, μέ δύο γλυπτούς ὄρθιους λέοντες σὲ κάθε πλευρά⁽³⁶⁾.

Στοῦ ναοῦ παρέμειναν τὰ τρία ξύλινα γλυπτὰ μανουάλια, τὰ ὁποῖα βρίσκονται σήμερα σὲ ὄχι καὶ τόσο καλὴ κατάσταση. Δέν σώζονται, ὅμως, τὰ δύο ξύλινα ἐγχρωμα δικηροτρύκηρα, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε ὑπῆρχαν.

Ἡ Μονὴ Παναγίας τῆς Τρικουκκιάς ἢ Τρικουκκιώτισσας πανηγυρίζει τὴ 15η Αὐγούστου (Κοίμηση τῆς Θεοτόκου) καὶ τὴν Τρίτη τῆς Διακαινησίμου⁽³⁷⁾.

32) **N. Κυριαζῆ**, Μονὴ Τρικουκκιάς, «Κυπριακά Χρονικά», τόμ. 12ος, σελ. 136-138 καὶ Τὰ Μοναστήρια ἐν Κύπρῳ, σελ. 155. Πρβλ. καὶ **Π.Δ. Μητροπούλου**, Ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς Μονῆς τῆς Τρικουκκιάς· «Κυπριακά Χρονικά», τόμ. 12ος (1936), σελ. 138-139.

33) **Θ. Σοφοκλέους**, ὁ.π.π., «Κυπριακά Χρονικά», τόμ. 12ος, σελ. 192-195.

34) **N. Κυριαζῆ**, Ἡ Μονὴ τῆς Τρικουκκιάς, «Κυπριακά Χρονικά», τόμ. 11ος, σελ. 322.

35) Πρὶν τὴ μεταφορὰ του στὴ Μητρόπολη Κυρηνείας εἶχε καταστραφεῖ ἡ μιὰ ἀπὸ τίς τέσσερις πλευρὲς του («Κυπριακά Χρονικά», τόμ. 12ος, σελ. 138).

36) Φωτογραφία τοῦ ἀναλογίου τούτου δημοσίευσε ὁ βυζαντινολόγος **Γεώργιος Σωτηρίου** (1881-1965): Τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Κύπρου, Α' Λεύκωμα, Ἀθῆναι 1935, πίν. 150β.

37) Ἡ παροῦσα μελέτη πρωτοδημοσιεύθηκε μέ μικρὲς μόνον διαφορὲς στοῦ δελτίου τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν «Κυπριακαὶ Σπουδαί» (τόμ. ΞΔ'-ΞΕ', 2000-2001, σελ. 429-443). Σ' αὐτὴν δὲ τὴ μελέτη στηρίχθηκε καὶ ἡ Ἡγουμένη τῆς Μονῆς Χριστονύμφη κατὰ τὴ συγγραφὴ τοῦ βιβλιαρίου τῆς «Ἡ ἱστορικὴ Μονὴ Παναγίας Ἐλεούσας τῆς Τρικουκκιώτισσας» (Λευκωσία 2003), καίτοι τοῦτο δὲν ἀναφέρεται ὑπ' αὐτῆς καὶ ὑπὸ «τοῦ συμβαλόντος» στὴν πραγματοποιήσῃ τῆς ἔκδοσης.